

Abduh er-Râcihi

Seâlibî ve İbn Cinnî'nin çalışmalarına dikkat çekilmiş, bu kitapların metodolojisi ve terminolojisinin açıklanmasına önem verilmiştir. 4. *Nuşûş min Kitâbi'l-Ĥaşâ'îş* (Kahire 1972). Bu eserde müellifin İbn Cinnî'nin *el-Ĥaşâ'îş*'inden yaptığı seçmeler yer almaktadır. 5. *et-Taṭbîkû's-şarfi* (Beyrut 1973, 2000). Nahivle ilgili eserinde kullandığı uygulamalı metodu bu çalışmasında da kullanan yazar eserini fiil, isim ve i'lâl-ibdâl başlıkları altında incelemiştir. 6. *Dürûs fi şurûhi'l-Elfiyye* (Beyrut 1977). İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sinin İbn Hişâm en-Nahvî, Bahâeddin İbn Akil ve Üşmûnî gibi âlimler tarafından yapılan şerhlerinden fiil cümlesine yönelik konuların seçildiği bu eserde öğrencilerin metodolojiyle ilgili bilgilerinin artırılması amaçlanmıştır. 7. *Dürûs fi'l-mezâhibi'n-naḥviyye* (Beyrut 1978, 1980). Nahiv mektepleri ve temsilcilerinin tanıtıldığı eserde her mektebe ait çalışmalardan örnek metinler seçilerek açıklanmıştır. 8. *el-Luğa ve 'ulümü'l-müctema'* (Beyrut 1978). Dil sosyolojisine dair bir çalışmadır. 9. *en-Naḥvü'l-'Arabî ve'd-dersü'l-ḥadis* (Beyrut 1979). Eserde modern dil bilimi teorileri ışığında geçmişte nahiv ilminde uygulanan metotlar ele alınmış ve karşılaştırmalar yapılmıştır. 10. *Dürûs fi'l-i'râb* (I-VI, Beyrut 1984-1990). Râcihi bu eserini nahiv ilminin daha iyi anlaşılması için kaleme almış, Kur'ân-ı Kerim'den seçtiği sûrelerin dil özelliklerini ve i'râb kaidelerini seviyelerine göre altı bölüm halinde açıklamıştır. 11. *'İlmü'l-luğati't-taṭbîki ve ta'limü'l-'Arabîyye* (İskenderiye 1990, 1995). Eserde dil bilimin temel ilke ve kavramları basit bir dille Arap okuyucusuna aktarılmış, Arapça öğretiminde dil biliminin katkısı üzerinde durulmuştur. 12. *el-'Arabîyyetü'l-câmi'yye li-ğayri'l-müteḥaşşişin* (Beyrut 2007). Üniversitelerde yabancı dille eğitim alan öğrenciler için kaleme alınan eserde konuşma, tartışma, ilmi makale, okuma ve yazma gibi konular ele alınmıştır. 13. *Muḥâḍarât fi'l-'edebi'l-muḳâren* (Beyrut 2008). Râcihi'nin üniver-

sitede verdiği mukayeseli edebiyatla ilgili derslerin notlarından oluşmaktadır. Bu çalışmada mukayeseli edebiyatın tarihçesi ve Batı'daki örnekleri ele alınmış, ardından Arap edebiyatından metinler seçilerek uygulamalar yapılmıştır.

Râcihi'nin İsrail ile Mısır, Suriye ve Ürdün arasında 1967'de meydana gelen savaşın sonra kaleme aldığı *eş-Şaḥşîyyetü'l-İsrâ'îliyye* ile (Kahire 1968) *'Abdullâh b. Mes'ûd* (Kahire 1970) adlı biyografik bir çalışması da vardır. Bunun yanı sıra *Hıraklîḥus: Feylesûtü't-teğayyür ve egeruhû fi'l-fikri'l-felsefi* (Philip Ellis Wheelwright, *Heraclitus*, Kahire 1968, 1996, Ali Sâmî en-Neşşâr ve Muhammed Ali Ebû Reyân ile birlikte), *Üsûsü ta'limi'l-luğât ve ta'allümihâ* (Douglas Brown, *Principles of Language Learning and Teaching*, Beyrut 1994, Ali Ahmed Şa'bân ile birlikte) adlı kitap çevirileri, çeşitli konularda yazdığı makaleleri ve bildirileri de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehdî Allâm – M. Hasan Abdülazîz, *el-Mecma'îyyün fi ḥamse ve seb'ine 'âmen (1351-1428h./1932-2007m.)*, Kahire 1428/2007, s. 476; Kemâl Bîşr, "Kelimetü'l-Mecma' fi istiḳbâli'l-üstâz ed-Duktûr 'Abduh 'Alî er-Râcihi", *MMLA*, sy. 100 (1424/2003), s. 140-154; a.m.f., "Kelimetü'l-Mecma' fi te'bîni'd-Duktûr 'Abduh er-Râcihi", a.e., sy. 120 (1431/2010), s. 233-237; Muhammed el-Cevvâdî, "Kelimetün uḥrâ fi te'bîni'l-fakîd", a.e., sy. 120 (1431/2010), s. 245-249; Şerîf eş-Şerkâvî, "Üstâzü'l-'allâme ed-Duktûr 'Abduh er-Râcihi" (<http://sherifalsharawy.blogspot.com.tr/2010/06/blog-post.html>); Hâlid Fehmî İbrâhîm, "Fî Rişâ'i'd-Duktûr 'Abduh er-Râcihi" (<http://www.ahlalhdeth.com/vb/showthread.php?t=209304>); Riyâd b. Hasan el-Havvâm, "Şeyḥu'l-'Arabîyye fi Mısr 'Abduh er-Râcihi" (<http://www.alriyadh.com/2010/05/14/article525534.html>); Mahmûd Abdüssamed el-Ceyyâr, "Kelime ve küleyme muḳteṭafe min kelâmi 'Abduh er-Râcihi" (<http://www.mbt3th.us/vb/forum25/thread432799.html>); a.m.f., "Maḳâlâtü'l-üstâz 'Abduh er-Râcihi" (<http://www.ansarsunna.com/vb/showthread.php?t=34987>); Süleyman Abdül-mün'im, "'Abduh er-Râcihi: Ḥabbe uḥrâ tenferîḥ" (http://sherifalsharawy.blogspot.com.tr/2010/07/blog-post_8477.html). ÖMER İŞHAKOĞLU

RAMAZAN ABDÜTTEVVÂB

(رمضان عبدالتواب)

(1930-2001)

Mısırlı Sâmî diller uzmanı,
Arap dili ve edebiyatı âlimi,
nâşir.

21 Şubat 1930 tarihinde Mısır'ın Kalyûbiye vilâyetinin Kalyûb köyünde doğdu. Doğduğu ayın adı kendisine isim olarak verilmiştir. İlkokulun ardından Ezher'deki

Din Enstitüsü'ne girmeye hazırlanırken hıfzını tamamladı. Bu enstitüde sarf, nahiv, fıkıh, tefsir, hadis gibi ilimleri okudu. İlk yıl İbn Mâlik et-Tâî'nin Arap grameriyle ilgili bin beyitlik *el-Elfiyye*'sini ezberledi. Daha sonra Ezher'deki Dârü'lûm Fakültesi'ne girdi. Burada bilim felsefesi uzmanı İbrâhîm Enîs, Arap grameri uzmanı Abbas Hasan gibi hocalardan ders aldı. Tatillerde edebiyata dair kitapların yanı sıra Mustafa Sâdık er-Râfîî, Abbas Mahmûd el-Akkâd, Tâhâ Hüseyin'in eserlerini okudu, her asırdan pek çok Arap şiiri ezberledi ve öğrenim hayatında üstün başarı gösterdi. 1956 yılında Dârü'lûm Fakültesi'nden mezun oldu. Bir yandan tayin edildiği Kahire'deki Nukrâşî Lisesi'nde Arap dili ve İslâmî terbiye öğretmenliği yaparken diğer yandan yüksek lisans hazırlık sınıfına kaydoldu. Dârü'lûm Fakültesi asistanlık kadrosuna başvurmayı düşünürken fakültenin Almanya'ya doktora öğrencisi göndereceğini öğrenince Münih Üniversitesi'ne gönderildi. Orada Almanca, Fransızca, Farsça ve Türkçe dahil çeşitli diller öğrendi. Dil araştırmalarında Johann W. Fück, Hans Wehr, Hellmut Ritter ve Rudolf Sellheim gibi hocalardan faydalandı, aynı zamanda bunlarla İslâm üzerine tartışmalar yaptı. Münih Üniversitesi'nde Sâmî dilleri alanında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını beş yılda tamamlayıp 1963'te Mısır'a döndü ve ardından Aynîşems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak tayin edildi. Daha sonra doçent ve profesör oldu. Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığında ve iki defa dekanlık görevinde bulundu. Frankfurt, Riyad Muhammed b. Suûd, Ümmü'dürman, San'a, Fas, Miknâs, Kosantîne (Cezayir) Emîr Abdülkâdir, Mûte (Ürdün) üniversitelerinde misafir profesör olarak çalıştı. Ulusal ve uluslar arası birçok toplantıya, kongre ve sempozyuma katıldı. Bunlar arasında Uluslararası Şarkiyat Araştırmaları Cemiyeti, Alman Şarkiyat Cemiyeti, Irak İlim Akademisi Arap Dili Uzmanları Cemiyeti, Arap Lehçeleri Cemiyeti, Celâleddin es-Süyûtî Cemiyeti ve Uluslararası Tâhâ Hüseyin Cemiyeti sayılabilir. Yıllarca sürdürdüğü akademik görevleri sırasında çok sayıda öğrenci yetiştiren Ramazan Abdüttewvâb Mısır yanında Arap ülkeleri ve Avrupa'da da yüksek lisans ve doktora tezleri yönetti. Son derece mütevazı ve cömert bir kişiydi. Günlük mesaisinin çoğunu öğrencileriyle geçirir, evini ve zengin kütüphanesini çeşitli ülkelerden gelen talebelere daima açık tutar, onlara kendi elleriyle hazırla-

diği yemekler sunardı. Aynışems, Tanta, Minyâ, Asyût, Süveyf gibi üniversitelerde akademisyen olan öğrencileri arasında Muhammed Azûz, Receb Osman Muhammed, Hasan Yûsuf el-Berdîsî, Abdülhafız el-Bekrî, Sâlim Ayyâd, Ahmed eş-Şeymî, Senâ Enes, Cevdet Mebrûk, Hâlid İsmâil, Fettâh Halîl, Hüsâm el-Behnesâvî, Ahmed ed-Dânî, Ahmed Ârif Hicâzî, Muhammed Abdülâl ve Yûsrî Abdülâl sayılabilir. Kendisi aynı zamanda mümkün olabilen en yüksek sayıda kaynağa dayanmayı esas alan bir tahkik yönteminin (el-Medrese-tü'r-Ramazâniyye) sahibidir. 70. doğum yılı münasebetiyle hazırlanan eserin başlığında buna vurgu yapılmıştır (Nuşûş, bk. bibl.). Ramazan Abdüttevâb 27 Ağustos 2001 tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. Telif: *Laḥnü'l-âmmе ve't-teṭavvurü'l-luḡavî* (Kahire 1967, 2000); *Müşkiletü'd-dâdi'l-Arabiyye ve türâsü'd-dâd ve'z-zâ'â* (Bağdat 1391/1971); *Fuṣûl fî fikhî'l-luḡa (ti'l-Arabiyye)* (Kahire 1973, 1980, 1982, 1987); *et-Tezkîr ve't-te'nîş fî'l-luḡa* (Kahire 1976; eril-dişil konusunun Sâmi dillerde karşılaştırmalı olarak incelenmesidir); *el-Luḡatü'l-'İbriyye* (Havliyyâtü Câmiati Ayn Şems, Külliyyetü'l-âdâb, XIII, Kahire 1977; İbrânîce dil bilgisi kurallarının metinlerle birlikte diğer Sâmi dillerle mukayesesidir); *Nuşûş mine'l-luḡâti's-Sâmiyye* (Kahire 1979); *Fî Kavâ'idî's-Sâmiyyât* (Kahire 1981, 1983, 1988; İbrânîce, Süryânîce ve Habeşçe'nin dil bilgisi kurallarının incelenmesine dairdir); *et-Teṭavvurü'l-luḡavî* (Kahire 1981, 1983, 1990); *el-Medḡal ilâ 'ilmi'l-luḡa ve menâhici'l-baḡşi'l-luḡavî* (Kahire 1982, 1985, 1417/1997; eserde dilin fonetik ve sosyopsikolojik boyutları, dillerin doğuşuyla ilgili yedi teori, lehçeler-ortak dil, dil inceleme yöntemleri gibi konular ele alınmıştır); *Buḡûş ve maḡâlât fî'l-luḡa* (Kahire 1982, 1988); *Dirâsât ve ta'likât fî'l-luḡa* (Kahire 1414/1994); *Müşkiletü'l-hemzeti'l-Arabiyye* (Kahire 1414/1994; Arap yazı tarihi, fasih Arapça'nın gelişimi ve imlâya dair bir incelemedir); *Menâhicü taḡkîki't-türâş* (Kahire 1986); *el-Arabiyyetü'l-fuşḡâ ve'l-Ḳur'ânü'l-Kerîm emâme'l-'Almâniyye ve'l-istişrâḡ* (Kahire 1418/1998).

Tercüme: *el-Luḡatü's-Sâmiyye* (Kahire 1963; Theodor Nöldeke'nin *Die Semitischen Sprachen. Eine skizze* adlı Almanca eserinden, Leipzig 1887, 1899); *el-Emsâli'l-Arabiyyetü'l-ḡadîme* (Beyrut 1971, 1984; Rudolf Sellheim'in *Die klassisch arabischen Sprichwörter-sammlungen, insbesondere die des Abū*

Übaid adlı eserinden, La Haye 1954); *Târîḡu'l-edebi'l-'Arabî* (IV, V, VI. ciltler; Kahire 1975-1977, 1983, Seyyid Ya'kûb Bekir ile birlikte, Carl Brockelmann'ın *Geschichte der arabischen Litteratur*'undan [GAL]); *Fıḡhü'l-luḡâti's-Sâmiyye* (Riyad 1397/1977; yine Brockelmann'ın *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen* adlı eserinden [I-II, Leipzig, 1908-1913]); *el-Arabiyye* (Kahire 1951; Johann W. Fück'ün *Arabiya. Untersuchungen zur arabischen Sprach- und Stilgeschichte* adlı eserinden, Berlin 1950).

Neşir: Ebû Bekir ez-Zübeydî, *Laḥnü'l-âmmе* (Kahire 1964, 1420/2000); el-Müberred, *el-Belâḡa* (Kahire 1965, 1985); *et-Te'âzi ve'l-merâşî* (Kahire 1965); *el-Müzekker ve'l-mü'ennes* (Kahire 1970; Selâhaddin el-Hâdî ile birlikte); Sa'leb, *Ḳavâ'idü's-şîr* (Kahire 1966, 1995); Halîl b. Ahmed, *el-Ḥurûf* (Kahire 1969); İbn Fâris, *el-Müzekker ve'l-mü'ennes* (Kahire 1969, 1975, 1990); *Kitâbü's-Selâşe* (Kahire 1970); *Zemmü'l-ḡaṭa' fî's-şîr* (Kahire 1980, 1981); *Kitâbü'l-Farḡ* (Kahire 1402/1982); İbnü's-Sikkît, *el-Ḥurûfü'lletî yütekellümü bihâ fi'ḡayri mev-ḡ'ihâ* (XIII, Kahire 1969, s. 129-192; ayrıca *Selâsetü kütüb fi'l-ḡurûf* içinde); Kemâleddin el-Enbârî, *el-Bulḡa fi'l-farḡ beyne'l-müzekker ve'l-mü'ennes* (Kahire 1970); *Zinetü'l-fuzalâ' fi'l-farḡ beyne'd-dâd ve'z-zâ'â* (Beyrut 1971, 1987); Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, *Kitâbü'l-Bî'r* (Kahire 1970; Beyrut 1983); Müerric es-Sedûsî, *el-Emsâl* (Kahire 1971; Beyrut 1983); Müberred, *el-Ḳavâfi ve me'staḡḡat elkâbühâ minhü* (Kahire 1972); Mufaddal b. Seleme, *Muḡtaşarü'l-Müzekker ve'l-mü'ennes* (Kahire 1973); Ebû İkrime ed-Dabbî, *el-Emsâl* (Dımaşḡ 1974); Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *el-Müzekker ve'l-mü'ennes* (Kahire 1975, 1990); Ebû Mûsâ el-Hârizî, *Mâ yüzekkeru ve yü'ennesü mine'l-insân ve'l-libâs* (Kahire 1976); Ebû't-Tayyib el-Veşşâ, *el-Memdu'd ve'l-maḡşûr* (Kahire 1979); Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât* (XII. cilt, Wiesbaden 1979, 1999); Asmaî, *İştikâḡu'l-esmâ'* (Kahire 1980, Selâhaddin el-Hâdî ile birlikte); Halîl b. Ahmed, İbnü's-Sikkît, Ahmed b. Muhammed er-Râzî, *Selâsetü kütüb fi'l-ḡurûf* (Kahire 1982, 1995); Kazzâz el-Kayrevânî, *Mâ yecüzü li's-şâ'ir fi'z-zarûre* (Kahire 1982, Selâhaddin el-Hâdî ile birlikte); Gotthelf Bergsträsser, *et-Teṭavvurü'n-naḡvî li-luḡati'l-Arabiyye* (Kahire 1982, 1994; Ramazan Abdüttevâb'ın 1929'da Mısır [Kahire] Üniversitesi'nde verdiği konfe-

ranslarını kapsayan eser müellif tarafından tahkik ve tashih edilerek yayımlanmıştır); Ali b. Hamza el-Kisâî, *Mâ telḡanü fihî'l-âmmе* (Kahire 1982, 1983); Kemâleddin el-Enbârî, *'Umdetü'l-üdebâ' fî ma'rife-ti mâ yüktebü bi'l-elif ve'l-yâ'* (Kahire 1982); Ebû Saïd es-Sîrâfî, *Zarûretü's-şîr* (Beyrut 1985); Şerḡu *Kitâbi Sîbeveyhi* (I-II, Kahire 1986, 1990, 2009, Mahmûd Fehmî Hicâzî – Muhammed Hâşim Abdüddâim ile birlikte); Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *el-Ḥuṭab ve'l-mevâ'iz* (Kahire 1986); *el-Ḡarîbü'l-muşannef* (I. cilt, Kahire 1989); Kutrub, *Kitâbü'l-Farḡ* (Kahire 1987, Halîl İbrâhîm Atıyye ile birlikte); Kemâleddin el-Enbârî, *Necdetü's-sü'âl fî 'umdeti's-sü'âl* (Amman 1989); Zeccâc, *Fe'altü ve ef'altü* (Kahire 1995, Subayh et-Temîmî ile birlikte); Ebû'l-Hasan Ali b. Hasan İbnü'l-Maḡribî, *Levḡu'z-zabḡ fî 'ilmi ḡisâbi'l-ḡubḡ* (MMA, XXXVI/1-2 [Kahire 1412/1992], s. 119-138); Kâsım b. Muhammed b. Mübâşir el-Vâsitî, *Şerḡu'l-Lüma' fi'n-naḡv-li'bnî Cinnî* (Kahire 2000, Receb Osman Muhammed ile birlikte).

Ramazan Abdüttevâb bu çalışmalar dışında 130 kadar ilmî araştırma ve makale yazmış olup bazıları şunlardır: "Luḡatü'l-İmâm Muḡammed el-Ḡazzâlî fî mü'ellefâtiḡ" (*eş-Şeyḡ Muḡammed el-Ḡazzâlî*, Kahire 1413/1993, s. 49-56); "Ḳaziyetü ihyâ'î'l-maḡḡûṭât: Menhecü'l-ma'hed fî neşri't-türâş" (MMA, XL/1 [Kahire 1417/1996], s. 147-166); "Kitâbün fi'l-luḡa li'bnî'l-Ecdâbi" (*a.g.e.*, XL/2 [Kahire 1996], s. 141-157); "Min Tecribetî fî taḡkîki nisbeti'l-kitâb ve tevşîḡi 'unvâniḡ" (*a.g.e.*, XXXIV/1-2 [1990], s. 7-24); "Min İmtidâdi'l-lehecâti'l-Arabiyyeti'l-ḡadîme fî ba'zi'l-lehecâti'l-mu'âşira" (MMLr., XXXV/1 [1984], s. 173-192); "Meşâdirü Celâlidîn es-Süyûtî fî kitâbihi'l-Müzhir fi 'ulümü'l-luḡa ve envâfiḡâ" (*ed-Dâre*, VIII/4 [Mekke 1983], s. 114-130); "Ustûretü'l-ebiyâti'l-ḡamsîne fî Kitâbi Sîbeveyhi" (MMLr., XXIV [1973], s. 205-245); "Kerâhetü tevâlî'l-emşâl fî ebniyeti'l-Arabiyye" (*a.g.e.*, XVIII [1969], s. 122-144).

BİBLİYOGRAFYA :

Nuşûş ve dirâsât mühdât li-Şeyḡi'l-Medrese-ti'r-Ramazâniyye el-Üstâz ed-Duktür Ramazân 'Abdüttevâb min telâmiḡihî ve'l-muḡhibbiḡ fî 'idi milâdihî's-seb'in, Kahire 2001, tür.yer.; M. Sâlih Tefvik, "ed-Duktür Ramazân 'Abdüttevâb ve cühûdühü'l-luḡaviyye fî neşri'd-dirâsâti's-sâmiyyeti'l-muḡârene", *Mecelletü Külliyyeti dâri'l-ülüm*, sy. 53, Kahire 2010, s. 15-42; "Ramazân 'Abdüttevâb", *el-Meusu'atü'l-ḡurre*, <http://ar.wikipedia.org> (28.11.2013).

